

УДК 82.09-1+82.0

Я. А. Гарадніцкі, вядучы навуковы супрацоўнік

(ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі»)

ПРАБЛЕМА АЎТАРА Ў БЕЛАРУСКІМ ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВЕ

Праблема аўтара з'яўляецца адной з самых актуальных і шырока дыскутуемых у сучаснай літаратуразнаўчай навуцы. У дадзеным артыкуле яна разглядаецца ў тэарэтычным і гістарычным аспектах. Для беларускага літаратуразнаўства важнасць вырашэння гэтай праблемы абумоўлена спецыфікай гістарычнага развіцця нацыянальнай літаратуры, яе цеснай сувяззю з фальклорам. Аўтарскае самаўсведамленне фарміравалася ў беларускай літаратуры новага часу паступова, ва ўзаемадзеянні з традыцыйнымі формамі калектыўна-масавай мастацкай свядомасці.

Як важнейшая антытэза калектыўна-масаваму тыпу мастацкага выражэння ў беларускай літаратуры на пачатку XX ст. і ў пазнейшы час узнікае даволі вялікая колькасць твораў з пэўнымі прыкметамі аўтабіяграфізму. Ступень аўтабіяграфічнасці твора па-свойму вызначаецца аўтарам і чытачом. У наш час, калі ўзрастае роля чытача як інтэрпрэтатара мастацкага свету літаратурнага твора, аналіз успрымання менавіта чытачом аўтабіяграфізму ў творы мае істотнае значэнне. У артыкуле таксама разглядаюцца аўтарскія жанры як адзін са спосабаў выяўлення аўтарскага светабачання.

The problem of the author is one of the most actual and widely discussed in modern literary science. In this article it is considered in theoretical and historical aspects. For the Belarusian literary criticism importance of the solution of this problem is caused by specifics of historical development of national literature, its close connection with folklore. The author's consciousness was formed in the Belarusian literature of modern times gradually, in interaction with traditional forms of collective and mass art consciousness.

As the major antithesis to type of collective mass art expression in the Belarusian literature at the beginning of the XX century and at the latest time there is quite large number of works with certain signs of an autobiographism. Degree of autobiographism of work in its own way is defined by the author and the reader. Presently, when the role of the reader as interpreter of the art world of the literary work increases, the perception analysis of autobiographism in work by the reader has essential value. In article author's genres as one of ways of manifestation of an author's world outlook also are considered.

Уводзіны. Роля аўтара як суб'екта творчага працэсу, формы яго прысутнасці ў літаратурным творы, спосабы выражэння аўтарскай пазіцыі – гэта праблемы, якія звязаны самым непасрэдным чынам з вызначэннем асноўных метадалагічных падыходаў літаратуразнаўчай навуцы на працягу апошніх некалькіх стагоддзяў. Асабліва ўзрастае цікавасць да іх у наш час, калі атрымалі распаўсюджанне тэорыі, паводле якіх у сучасным літаратурным працэсе адбываецца пераакцэнтацыя ўвагі з аўтара на тэкст, узрасце роля чытача як удзельніка творчага працэсу засваення і інтэрпрэтацыі твора.

Праблема аўтара ў беларускім літаратуразнаўстве ў тэарэтычным аспекце з'яўляецца маладаследаванай. Яна ўтрымлівае ў сабе шмат момантаў, якія патрабуюць далейшай распрацоўкі, вызначэння пэўных метадалагічных прынцыпаў і падыходаў. Неабходнасць актывізацыі даследчай працы ў гэтым напрамку абумоўлена тым, што гісторыя беларускай літаратуры, таксама як і сучасны яе стан, дае надзвычай багаты і шматстайны матэрыял для раскрыцця нацыянальнай спецыфікі творчага працэсу і ролі ў ім аўтара.

У беларускай літаратуры новага часу, якая развівалася, пачынаючы з XIX ст., у паскораным алгарытме, даволі своеасабліва паяднаў-

валіся калектыўна-надасабовае мастацкае ўсведамленне і індывідуальна-аўтарскае самавыражэнне. Калектыўна-надасабовае ў мастацкім светабачанні, якое вынікала з цеснай сувязі нацыянальнай літаратуры з фальклорнымі вытокамі, не толькі пераадолювалася ў нейкай ступені ўзмоцненым выяўленнем аўтарскіх інтэнцый, але пэўным чынам трансфармавалася, уступаючы ў інтэгрэтыўныя сувязі з індывідуальнымі творчымі ўстаноўкамі.

Пры звароце да даследавання праблемы аўтара ў шматстайнасці яе аспектаў мэтазгодна прымаць пад увагу дадзеную спецыфіку ўзаемаадносін калектыўнага і асабовага тыпаў светаўспрымання ў нацыянальнай мастацкай традыцыі.

Асноўная частка. Праблема аўтара надзвычай складаная, шматаспектная, звязаная з многімі бакамі літаратурнай творчасці. Яе першапачатковае фарміраванне ўзыходзіць, па сутнасці, наогул да часу ўзнікнення літаратуры як своеасаблівага феномену эстэтычнай дзейнасці чалавека. З першымі творами ўзнікае і праблема аўтара, стваральніка гэтых твораў.

Аднак на пачатковых этапах развіцця слоўнага мастацтва, у самыя старажытныя часы, а затым і ў Сярэднявеччы, яшчэ не праводзілася мэтакіраваных даследаванняў феномена аўта-

ра, паколькі і само аўтарства разумелася і ўспрымалася тады своеасабліва. У тых часы пераважала ўспрыманне літаратуры як віду творчасці, у якім першаснае значэнне мае наследаванне пэўным узорам, стварэнне твораў паводле загадзя прадвызначаных патрабаванняў.

Аўтары фундаментальнай працы «Катэгорыі паэтыкі ў змене літаратурных эпох», вызначаючы гістарычную адметнасць развіцця слоўнага мастацтва на працягу ўсяго часу яго існавання, вылучаюць «тры найбольш агульныя і ўстойлівыя тыпы мастацкай свядомасці: 1) архаічны, або міфапаэтычны, 2) традыцыяналістычны, або нарматыўны, 3) індывідуальна-творчы, або гістарычны (які абапіраецца на прыцып гістарызму)» [1, с. 3]. На іх думку, толькі для трэцяга тыпу мастацкай свядомасці, які пачаў фарміравацца ў канцы XVIII ст., характэрны фронтальны зварот да аўтарскага самавыяўлення. Аўтарская індывідуальнасць пачынае ўспрымацца з гэтага часу як неабходная ўмова ажыццяўлення мастацкага акту, як галоўны складнік творчага працэсу.

Гэтыя тры асноўныя тыпы мастацкай свядомасці і адпаведна ім тры галоўнейшыя эпохі ў духоўным і інтэлектуальным развіцці чалавецтва хоць і не маюць паміж сабой кантрасна акрэсленай мяжы, аднак падзяляюцца «двума важнейшымі сацыяльна-культурнымі паваротамі ў сусветнай гісторыі» [1, с. 3]. Паводле аўтараў «Катэгорыі паэтыкі...», першы з такіх паваротаў – гэта так званы «восевы час» (VI – V стст. да н. э.), які характарызаваўся глабальнымі зрухамі ў арганізацыі сацыяльных адносін, кардынальнымі зменамі формаў дзяржаўнага ўладкавання. Другі паварот, які адносіцца да канца XVIII ст., звязаны з надыходам індустрыяльнай эры. Менавіта ў гэты час раскрываецца на поўную моц індывідуальны, асабовы патэнцыял як у навукова-тэхнічнай, эканамічнай сферах, так і ў сферы гуманітарнай.

У наш час, у постіндустрыяльную, інфармацыйную эпоху, мае месца новы паварот у развіцці сучаснай цывілізацыі. Вызначэнне ролі ў гэтай новай цывілізацыі індывідуальнага, асабовага, аўтарскага пачатку – адна з надзённых і неабходных задач першаступеннага значэння.

Праблема аўтара, яго месца і ролі ў творчым працэсе стала ў другой палове XX ст. – на пачатку XXI ст. адной з найбольш актуальных і дыскутуемых у літаратуразнаўчай навуцы і ў іншых блізкіх ёй, антрапалагічна арыентаваных дысцыплінах. Некаторыя тэарэтыкі, у прыватнасці прадстаўнікі постструктуралізму, дэканструктывізму, канстатавалі значнае паніжэнне ролі аўтара як стваральніка тэксту. Французскі культуралаг і семіётык Р. Барт наогул абвясціў пра так званую «смерць аўтара».

З актуальнага чынніка творчага працэсу аўтар, паводле тэорый падобнага кшталту, ператвараецца, па сутнасці, у фікцыю, або, карыстаючыся тэрміналогіяй постмадэрністычных даследаванняў, у сімулякр. Месца аўтара-крэатара, паўнаўладнага распараджальніка ўсім, што адбываецца ў творы і з творам, займае пісьмо, якое разумеецца як самарэгулюемы і самаабумоўлены працэс.

Разам з тым варта адзначыць, што ў гэты ж час значна ўзмацняецца ўвага да аўтара як суб'екта творчага працэсу і стваральніка літаратурнага твора, узнікаюць даволі шматлікія тэорыі і канцэпцыі, у якіх асноўным аб'ектам увагі і шматбаковага аналізу прадстае якраз аўтар. Тут варта згадаць у першую чаргу даследаванні ў гэтым напрамку рускіх вучоных, сярод якіх вылучаюцца распрацоўкі суадносін аўтара і героя ў працах М. Бахціна, праблема вобраза аўтара, вылучаная В. Вінаградавым, тэорыя суб'ектнай арганізацыі літаратурнага твора Б. Кормана.

Адным з найважнейшых аспектаў разглядаемай намі праблемы з'яўляецца вызначэнне суадносін аўтара і характару ўзаемадзеяння ў беларускай літаратуры, пачынаючы з XIX ст. да нашага часу, праяў калектыўна-масавай і індывідуальна-асабовай мастацкай свядомасці.

Праправы калектыўнай мастацкай свядомасці даследчыкі слухна звязваюць перш за ўсё з фальклорам як своеасаблівым відам эстэтычнай дзейнасці. Як вядома, для беларускай літаратуры новага часу характэрна самая цесная сувязь з фальклорнымі традыцыямі, паколькі яе стваральнікі абапіраліся ў сваёй творчасці на вопыт народнага мастацтва, зыходзілі з асаблівасцей народнага эстэтычнага светаўспрымання.

Фальклорнай творчасці наогул не ўласціва аўтарызацыя тэкстаў, якія бытуюць да свайго магчымага запісу ў выглядзе артэфактаў у вуснай форме. Фальклор, як самы старажытны від слоўнага мастацтва, ведаў толькі калектыўнага творцу. У сферу фальклорнай творчасці ў часы яе найбольш актыўнага развіцця былі ўцягнуты самыя шырокія слаі насельніцтва, асабліва тыя, што не валодалі пісьмовай культурай. Праўда, уяўленні пра фальклорнага калектыўнага творцу як пра нейкую аднародную і невыразную масу, па меркаванні сучасных даследчыкаў, далёкія ад сапраўднасці. Мабыць, на ўсім працягу развіцця фальклору з агульнага фальклоратворнага асяроддзя вылучаліся ўсё ж такі найбольш актыўныя творчыя адзінкі, якія былі ў большай ступені за астатніх набліжаны да «эпіцэнтру» фарміравання жанравых і сюжэтных структур.

Фальклор і літаратура з'яўляюцца відамі творчай дзейнасці, якія ў значнай ступені адрозніваюцца сваімі падыходамі да ўвасаблення рэчаіснасці, спосабамі і прыёмамі ідэйна-мас-

тацкага выражэння. Гэта, несумненна, два асобныя віды слоўнага мастацтва, сутнасная размежаванасць якіх праходзіць па лініі супрацьпастаўлення вуснага і пісьмовага функцыянавання твораў, калектыўнай і індывідуальнай творчасці, генералізацыі традыцый і, з другога боку, настроенасці на наватарскія пошукі, творчы эксперымент у галіне мастацкай формы.

Пры тым што літаратура і фальклор аперыруюць, па сутнасці, аднымі і тымі ж паняццямі (такімі, як *твор, герой, сюжэт, кампазіцыя* і г. д.), цалкам відавочна, што агульнасць гэта толькі частковая. Кардынальнае адрозненне заключаецца ў метадах мастацкага асваення рэчаіснасці, спосабах і прыёмах мастацкага выражэння, выяўленні творчага патэнцыялу індывідуума. Менавіта катэгорыя аўтарства выступае як адна з самых паказальных пры вызначэнні спецыфікі кожнай з гэтых галін творчай дзейнасці.

З таго часу, як пачалася практыка запісу фальклорных твораў, з узнікненнем фалькларыстыкі становяцца больш інтэнсіўнымі стасункі паміж фальклорам і літаратурай, вуснай і пісьмовай формамі культуры. Беларускі фальклор пачаў актыўна запісвацца з XIX ст. Прасочваецца, як нам уяўляецца, несумненная сувязь паміж даволі імклівым развіццём у гэты час беларускай фалькларыстыкі, актыўнай збіральніцкай дзейнасцю фалькларыстаў і станаўленнем новай беларускай літаратуры. Уплыў фальклору на беларускую літаратуру даследаваны наогул падрабязна і грунтоўна. Аднак некалькі ў баку засталася пры гэтым якая праблема суаднесенасці ў часе гэтых дзвюх важнейшых працяў культурнага жыцця XIX ст. Гэта асаблівасць гістарычнай эпохі патрабуе спецыяльнага вывучэння, паколькі ёю шмат у чым вызначаецца характар творчага працэсу ў беларускай культуры новага часу ў перыяд фарміравання яе светапоглядных і эстэтычных асноў.

У XIX ст. дыстанцыя паміж прафесійным і народным мастацтвам была самай мінімальнай, магчыма, за ўвесь час іх сумеснага развіцця. Літаратура, безумоўна, не «вырасталала» з фальклору. Але яна адчувала на сабе яго велізарны ўплыў, для яе стваральнікаў атмасфера фальклорнага, народна-паэтычнага светаадчування была не чужой, блізкай і зразумелай. Выхадцы з таго ж самага сацыяльнага асяроддзя, якое з'яўлялася спараджальнікам фальклорнай творчасці, пачынальнікі новай беларускай літаратуры выкарыстоўвалі ў сваіх творах фальклорныя тэмы, вобразы, матывы, тропіку і прыёмы. Аднак пры гэтым, што важна падкрэсліць, яны, несумненна, вылучалі сябе як творцаў з агульнай масы. Для іх фальклор у многім быў ужо спецыфічным *матэрыялам*, які падлягаў далейшай творчай апрацоўцы. Фальклор для яго літа-

ратурных інтэрпрэтатараў быў у той жа час і своеасаблівай *мовай*, на якой можна было найбольш лёгка параумецца з чытачом, звыклым да традыцыйных форм бытавання вуснага слова.

Адрасавацца да шырокай дэмакратычнай аўдыторыі не толькі на *мове* ў прамым сэнсе гэтага слова, г. зн. на той «тутэйшай», «простай» мове, на якой гэты чытач размаўляў штодзённа на побытавым узроўні, але і на *мове мастацтва*, зразумелай яму, – менавіта такой задачай кіраваліся тыя літаратары, якія рабілі першыя крокі на ніве нацыянальнага пісьменства ў XIX – пачатку XX ст. Таму тыя іх творы, якія ўяўляюць сабой, па сутнасці, фальклорныя стылізацыі, ёсць падставы разглядаць як выяўленне пэўнага *коду*, мэта якога заключаецца ў тым, каб абазначыць перш за ўсё намеры аўтара дзея ўзаемаразумення карыстацца адной мовай мастацтва са сваім адрасатам. На карысць такой версіі сведчыць тое, што праз зусім невялікі адрэзак часу або і ўвогуле адначасова з паяўленнем твораў падобнага тыпу ў пісьменнікаў узніклі творы іншага кшталту, у якіх сувязь з фальклорнай традыцыяй была даволі аддаленай або не адчувалася наогул.

Зацікаўленасць прадстаўнікоў маладой беларускай літаратуры фальклорам можа тлумачыцца, вядома, не толькі аўтарскімі стратэгіямі пошуку «мовы», адпаведнай інтэлектуальнаму і эстэтычнаму ўзроўню рэцыпіентаў. Зварот да фальклорнай паэтыкі быў, несумненна, абумоўлены не ў апошнюю чаргу тымі высокімі эстэтычнымі якасцямі, якімі характарызуецца народнае мастацтва. Аўтары-прафесіяналы (калі гэта азначэнне можна дастасаваць да пісьменнікаў XIX – пачатку XX ст.) усведамлялі прыналежнасць фальклору да сапраўднага мастацтва, высока цанілі яго велізарны духоўны і эстэтычны патэнцыял. Блізкая сувязь літаратуры з фальклорам тлумачылася тым, што яе прадстаўнікі бачылі ў гэтым шлях не толькі да эстэтычнага параўмення са сваім адрасатам, але і да вытокаў мастацкай свядомасці ўвогуле, да першаасноў народнага светабачання і светаадчування.

Своеасаблівасць дачыненняў літаратуры і фальклору ў XIX – пачатку XX ст. заключалася ў тым, што яны былі двухбаковымі, узаемнымі. Гэта быў шлях у абодва канцы. Літаратура ў імкненні спасцігнуць і адэкватна выразіць актуальны сучаснасці ішла ў глыб вякоў, звярталася да народнага духоўнага і мастацкага вопыту, выкарыстоўвала ў сваёй мастацкай сістэме архетыпы і канцэпты старажытнага светапогляду, адметныя рысы нацыянальнага менталітэту. У той жа час назіралася пэўнае набліжэнне носбітаў традыцыйнай фальклорнай свядомасці да кніжнай культуры. Гэта адбывалася разам з пашырэннем адукацыі сярод народных мас,

распаўсюджаннем асветы хаця б пакуль што пачатковага ўзроўню.

У асяроддзі, якое складала аснову ўзнікнення і распаўсюджання фальклорных твораў, вылучаліся асобы з большым запасам кніжных ведаў, у большай ступені схільныя да засваення пісьмовай культуры. Менавіта на іх былі арыентаваны ў першую чаргу адаптаваныя формы літаратурнай творчасці, у якіх улічваўся адпаведны ўзровень успрымання. З гэтых шэрагаў з цягам часу пачала фарміравацца асобная крэатыўная група – творцаў так званага *інсітнага мастацтва*. У перакладзе на звычайную мову гэты тэрмін азначае паўпрафесійны, прамежкавы стан мастацтва. У гэтым паняцці няма нічога зняважлівага ў адносінах да падобнай разнавіднасці мастацкай дзейнасці і яе прадстаўнікоў. Увядзенне ў шырокі ўжытак гэтага тэрміна лацінскага паходжання якраз надае дадзенай з’яве больш рэспектабельны статус.

Інсітнасць стала абазначэннем асобнай сферы творчай дзейнасці, якая характарызуецца стыльвай адметнасцю, выяўленнем своеасаблівага светаадчування. Часта пры характарыстыцы дадзенага напрамку, асабліва ў адносінах да выяўлення мастацтва, выкарыстоўваецца і такое азначэнне, як *наіўнае мастацтва*. Тым самым вызначаецца характэрная прыкмета стылю, які выяўляе асаблівы стан творцы, яго індывідуальнае светаадчуванне праз мастацкія формы абагульненага характару. У інсітным, наіўным стылі праяўляюцца асаблівасці паэтыкі народнага мастацтва – схематызм вобразаў, замкнёнасць мастацкай прасторы, рознамаштабнасць кампазіцыйнай пабудовы і г. д. Адметнасцю выражанага ў іх светаадчування і паэтыкі інсітных твораў прыцягваюць увагу прафесійных мастакоў. Прыёмы калажу і мантажу, якія паспяхова выкарыстоўваюцца ў сучасным мастацтве, несумненна, генетычна звязаны з тэхнікай інсітнага пісьма.

У беларускай літаратуры XIX ст. – пачатку XX ст. не можа не звярнуць на сябе ўвагу такая адметная рыса, як масавае карыстанне псеўданімамі. Многія пісьменнікі пачатковай пары, у тым ліку і класікі літаратуры, абіралі сабе ў якасці літаратурнага імя пэўны псеўданім. Гэта з’ява была не выпадковай. Такім чынам, на думку У. Каленіка, пісьменнікі, на якіх ускладаўся вялікі груз адказнасці як пачынальнікаў новага перыяду ў развіцці нацыянальнай культуры, імкнуліся псіхалагічна адаптавацца да новых умоў, у нейкім сэнсе падзяляючы гэту адказнасць з калектыўным творцам – народам.

У сувязі з гэтым У. Калеснік заўважае: «У сьвядомасці пачынальнікаў новай беларускай літаратуры пэўны час пераважала імкненне схвацца ў гушчу народа, растварыцца ў масе, яны

і назвы кніжкам сваім давалі надсабовыя: «Дудка беларуская», «Смык беларускі», «Скрыпка беларуская», «Вязанка», а літаратурныя імёны падбіралі таксама ў стылі абшчыннай безыменнасці: Мацей Бурачок, Сымон Рэўка з-пад Барысава, Гаўрыла з Полацка, Янка Лучына, Цётка» [2, с. 200]. Цікавыя назіранні слыннага літаратуразнаўцы. Асабліва каштоўнымі ўяўляюцца нам у ракурсе разглядаемай праблемы яго развагі наконт магчымасцей выяўлення асабовага пачатку ў назвах твораў. Назва, як вядома, мае надзвычай вялікае значэнне пры выяўленні тэматычнай і змястоўнай накіраванасці твора, аўтарскіх інтэнцыў. Творы без назвы – даволі рэдкая з’ява ў прозе, у адрозненне ад лірыкі, дзе верш называецца часта па першым радку. Безназоўнасць лірычных твораў – з’ява спецыфічная, ёю выражаецца не безасабовасць, а якраз наадварот, такая ступень канцэнтрацыі індывідуальнага, уласцівага суб’екту творчасці, яго ўнутранаму душэўнаму стану, якая прыводзіць у выніку да фактычнай тоеснасці аўтарскай пазіцыі і светаадчування героя.

Паколькі ў беларускай літаратуры на ўсіх этапах яе развіцця аўтарская прысутнасць у творы выяўлялася часта праз увядзенне аўтабіяграфічных дадзеных, праблема аўтабіяграфізму таксама цесна звязана з раскрыццём ролі аўтара ў творчым працэсе.

Меркаванні аб ступені выяўленасці аўтарска-асабовага ў тэксце твора маюць заўсёды ўскосны характар і абгрунтоўваюцца часцей за ўсё спасылкамі на зафіксаваныя пэўнымі крыніцамі дадзеныя біяграфічнага характару. У гэтым выпадку размова ў асноўным вядзецца пра аўтабіяграфізм тых або іншых сюжэтных фрагментаў твора пісьменніка. Аўтабіяграфізм можа вызначацца большай або меншай ступенню верагоднасці. Варта, аднак, заўсёды мець на ўвазе яго адноснасць і абавязковую трансфармаванасць, якой ён падвяргаецца ў мастацкім творы. Нават у творах мастацкай дакументалістыкі немагчыма дасягнуць адэкватнага ўзнаўлення рэальных жыццёвых фактаў з-за ўплыву фактара аўтарскага вымыслу.

Пры аналізе праблемы аўтара неабходна, з аднаго боку, улічваць рэальнае прататыпнае ўвасабленне аўтара ў героях твора, якое можа з большай або меншай доляй верагоднасці выяўляцца даследчыкам, з другога – суб’ектыўнае успрыманне аўтабіяграфічнасці твора чытачом, які кіруецца сваімі ўласнымі ўяўленнямі і адчуваннямі.

У сучаснай літаратуры назіраецца тэндэнцыя да большай жанравай свабоды, утварэння шматлікіх новых жанравых мадыфікацый, у якіх асобныя жанравыя прыкметы спалучаюцца ў своеасаблівым, індывідуалізаваным выглядзе.

У беларускай літаратуры значнае пашырэнне атрымалі так званыя *аўтарскія жанры*. У прозе гэта перш за ўсё аўтарскія мадыфікацыі традыцыйнага для нацыянальнай літаратуры жанру *абразка*. Ужо на пачатку станаўлення гэтай жанравай разнавіднасці творы беларускіх аўтараў вызначаліся індывідуальным характарам, мастацка-стылявой своеасаблівасцю. У гэтым плане плённым уяўляецца параўнанне жанрава-стылявой адметнасці малафарматных празаічных твораў Ядвігіна Ш., К. Каганца, Я. Коласа, З. Бядулі, М. Гарэцкага.

Унікальнай жанравай з'явай у гісторыі беларускай прозы XX ст. з'яўляюцца «Казкі жыцця» Я. Коласа, прытчывасць і алегарызм якіх паяднаны з выразна выяўленай аўтарскай пазіцыяй.

У другой палове XX ст. яшчэ больш узрасла папулярнасць жанра празаічнай міціяцюры, чаму ў значнай ступені садзейнічала актыўная і плённая праца ў гэтым кірунку Я. Брыля. Услед за прызнаным майстрам празаічнага слова да гэтай жанравай разнавіднасці звярнуліся іншыя сучасныя пісьменнікі, у тым ліку і паэты: К. Камейша, Л. Галубовіч і інш.

Адметнасць і прыцягальнасць дадзенай адносна свабоднай, не рэгламентаванай строгімі жанравымі рамкамі формы празаічнага дыскурсу заключаецца якраз у лірыка-эпічным узаемапраціненні, прыкметнай лірызацыі празаічнага тэксту праз суб'ектывізацыю аўтарскага выражэння.

Блізкай па сваіх жанрава-стылявых характарыстыках да гэтай традыцыйнай для беларускай літаратуры «дзённікавай» формы дыскурсу з'яўляецца эсэістыка. Гэта сапраўды адзін з самых суб'ектывізаваных і аўтарскіх жанраў, хоць яго асаблівасць заключаецца ў тым, што якраз жанравыя прыкметы праяўляюцца тут у аслабленым выглядзе. У беларускай прозе ўжо склалася класіка эсэістыкі, прадстаўленая творамі У. Караткевіча, М. Стральцова, В. Карамазова і інш.

У паэзіі тэндэнцыя да стварэння аўтарскіх жанравых мадыфікацый найбольш выразна выявілася ў творчасці А. Разанава, аўтара, схіль-

нага да мастацкіх пошукаў і эксперыментатарства. Аўтарскія жанравыя формы А. Разанава вызначаюцца сваёй шматстайнасцю, рознай ступенню суаднесенасці ў іх адзнак верша і прозы, медытацыі і наратыву, унутранай формы і падтэксту. Гэта формы, якія па сваёй стылявой характэрнасці, па выяўленым у іх светаадчуванні менавіта індывідуальныя, непаўторныя, напоўненыя асабовым зместам. Разам з тым варта адзначыць і тое, што А. Разанаў, ствараючы ўласныя жанравыя мадыфікацыі, абапіраецца таксама і на жанравую традыцыю. Так, напрыклад, яго *версэты* маюць адчувальную сувязь з рытміка-інтанацыйнай структурай біблейскага тэксту.

Заклучэнне. Праблема аўтара з'яўляецца шматаспектнай і надзвычай складанай, яна прадстае ў сучасным літаратуразнаўчым дыскурсе як адна з найбольш актуальных. Важнасць яе пастаноўкі і вырашэння ў беларускай літаратуразнаўчай навуцы абумоўліваецца ў першую чаргу тым, што для нацыянальнай літаратуры характэрна цеснае ўзаемадзеянне калектыўнага і індывідуальнага спосабаў мастацкага выражэння. Другім істотным аспектам выяўлення аўтарскага пачатку ў літаратурнай творчасці з'яўляецца аўтабіяграфізм многіх твораў беларускай літаратуры. На вызначэнне ступені аўтабіяграфічнасці таго або іншага твора аказвае ўздзеянне ўспрымання чытача, суаднесенне апошнім мастацкай рэальнасці з прататыпнымі вобразамі. Характэрнай асаблівасцю выяўлення аўтарскага мастацкага светабачання з'яўляецца тэндэнцыя да пашырэння ў беларускай паэзіі і прозе аўтарскіх жанраў.

Літаратура

1. Категории поэтики в смене литературных эпох / С. С. Аверинцев [и др.] // Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания. М.: Наследие, 1994. С. 3–38.
2. Калеснік У. Тварэнне легенды: Літаратурныя партрэты і нарысы. Мінск: Маст. літ., 1987. 431 с.

Паступіў 11.03.2014